

اتحادیه اروپا و جنگ انرژی

مترجم: مریم آل مجید
منبع: دویچه وله، فایننشال تایمز // ۲۰۰۸

کمپانی‌های نفتی غربی توانسته‌اند با صرف هزینه و سرمایه، از منابع قزاقستان و ترکمنستان، نفت و گاز استخراج کنند، ولی هنوز راهی غیر از روسیه برای انتقال انرژی این کشورها به مصرف‌کنندگان در اروپا یافته نشده است. در واقع، اروپا پس از بحران قفقاز به طور ویژه‌ای متوجه گاز ایران شده است. یک کارشناس «موسسه تحقیقی بنیاد جیمز تاون» در واشنگتن می‌گوید: در سیاست آمریکا در قبال ایران نیز، مسأله‌ی نفت و گاز نقش مهمی ایفا خواهد کرد. برخی از کارشناسان غربی از جمله ولادیمیر سوکور، یکی از کارشناسان موسسه مذکور، سال‌هاست در خصوص وابستگی انرژی کشورهای اروپایی به روسیه و تاثیر سیاسی آن هشدار داده‌اند.

سوکور که در خصوص وضعیت گاز در جهان و به ویژه در آسیای مرکزی تحقیقات بسیاری کرده است، در مصاحبه با دویچه وله گفت: یکی از علل بالارفتن بهای گاز در بازارهای جهانی، عدم صدور گاز ایران می‌باشد. سوکور به دولت‌های غربی توصیه می‌کند که یکی از راه‌های کاهش وابستگی انرژی برای غرب، استفاده از منابع نفتی دریای خزر و ایران است. به نظر این کارشناس، منابع کشورهای ترکمنستان و قزاقستان، که از زمان فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سابق تاکنون، سرمایه‌های هنگفتی از سوی شرکت‌های آمریکایی و اروپایی صرف اکتشاف و استخراج آن شده است، بسیار اهمیت دارد.

بسیاری از کارشناسان بر این عقیده‌اند که وقت آن فرارسیده است، اتحادیه اروپا به اهمیت دسترسی به نفت حوزه شرق دریای خزر و ایران پی ببرد. به نظر آنها، این مسأله می‌تواند در رهایی اروپا از وابستگی به گاز روسیه کمک کند.

واقعه قفقاز وابستگی اروپاییان به نفت و گاز روسیه را آشکارتر کرد. این مسأله سبب شد که اتحادیه اروپا به فکر خرید گاز از منابع غیر روسی بیفتد. اروپایی‌ها پس از واقعه‌ی قفقاز دریافتند که شرکت‌های نفتی راه دیگری غیر از روسیه برای انتقال نفت

قزاقستان و ترکمنستان در اختیار ندارند. پیش از این، دولت‌های غربی و کمپانی‌های نفتی موقعیت انحصاری روسیه را طرح نمی‌کردند. روسیه پس از عربستان سعودی، بزرگترین تولیدکننده و صادرکننده نفت در جهان است. این کشور از نظر تولید و صدور گاز طبیعی در جهان مقام اول را دارد. علاوه بر آن نفت و گاز کشوری‌های آسیای مرکزی نیز از طریق روسیه به اروپا صادر می‌شود. کارشناسان نفتی بر این عقیده‌اند که با اعمال تحریم‌ها علیه ایران و کاهش نسبی سرمایه‌گذاری‌ها در بخش نفت و گاز این کشور، نفت و گاز کمتری تولید می‌شود و در نتیجه بهای آن در بازارهای جهانی بالا می‌رود. به عبارت دیگر می‌توان گفت که تحریم آمریکا علیه ایران به نفع روسیه تمام شده و موجب شده است که روسیه ثروت هنگفتی را جمع‌آوری کند تا به یک قدرت جهانی تبدیل گردد.

← تلاش اتحادیه اروپا

برای خرید نفت و گاز آسیای مرکزی →

در این میان، اتحادیه اروپا می‌کوشد مناسبات اقتصادی خود با کشورهای آسیای مرکزی را توسعه دهد. شاید علت مسافرت‌های هیات‌های بلندپایه اتحادیه اروپا طی یک سال اخیر به کشورهای آسیای مرکزی نیز به همین دلیل باشد. بنا به گفته‌ی کارشناسان، اتحادیه‌ی اروپا اهدافی

چون دستیابی به انرژی آسیای مرکزی، استقرار امنیت و گسترش دموکراسی را دنبال می‌کند. کارشناسان پیشنهاد کرده‌اند که مسوولین اتحادیه اروپا جهت خروج از وابستگی به گاز روسیه و جست‌وجوی امکانات جایگزینی برای انرژی، مذاکرات مستقیمی را با سران کشورهای صاحب انرژی در آسیای مرکزی آغاز کنند. به نظر آنها، اتحادیه اروپا باید سیاست فعال‌تری در آسیای مرکزی اتخاذ کند و برای روابط با این کشورها اولویت قایل شود.

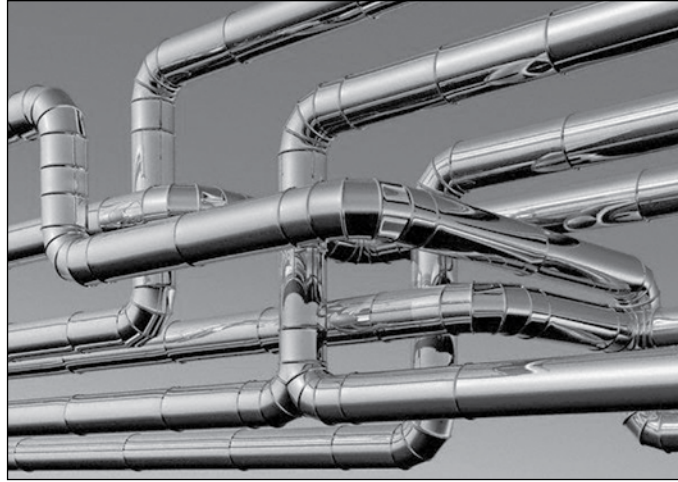
یکی از کارشناسان شورای روابط خارجی اتحادیه اروپا در این مورد می‌گوید: ترکمنستان برای اتحادیه اروپا اهمیت خاصی پیدا کرده است. در حال حاضر، برای استخراج و صدور انرژی دریای خزر ده‌ها پروژه وجود دارد. چین، روسیه و آمریکا در کشف، استخراج و صدور انرژی منطقه سرمایه‌گذاری کرده‌اند.

برای اتحادیه اروپا نیز هر چند دیر وارد میدان رقابت‌ها شده، ولی شانس مشارکت در پروژه‌های انرژی هست. غرب امید زیادی به تحقق طرح "ترانس خزر" دارد. با اجرای این طرح، از وابستگی اتحادیه اروپا به گاز روسیه کاسته خواهد شد. اتحادیه اروپا هدفش این است که این منطقه را به سیاست‌های اروپا نزدیک‌تر کند.

این در حالی است که برخی دیگر از کارشناسان از جمله سوکور، معتقدند که اتحادیه اروپا بسیار دیر به اهمیت استراتژیک آسیای مرکزی پی برده است. به نظر سوکور، روسیه برای دسترسی به ذخایر نفت و گاز آسیای مرکزی، توانسته است موفق‌تر از اتحادیه اروپا عمل کند.

او در این باره می‌گوید: سیاست درست این بود که مسوولین اتحادیه اروپا به منظور تامین منابع جایگزین مواد سوخت برای کشورهای خود، باید پیش از این با کشورهای آسیای مرکزی مستقیم وارد مذاکره می‌شدند و نفت و گاز قسمت شرقی دریای خزر را مستقیماً خریداری می‌کردند. ولی در این بین روسیه توانست از نقاط ضعف و در عین

حال، غیر فعال بودن سیاست اتحادیه اروپا بیشترین سود را ببرد. روس‌ها هر متر مکعب گاز را برای ۱۰۰ دلار خریداری می‌کنند و ۳۰۰ دلار به کشورهای غربی می‌فروشند.

برخی از کارشناسان محلی اما با این نظر مخالفند و متذکر می‌شوند که اتحادیه‌ی اروپا با سرمایه‌گذاری و توسعه اقتصادی در این منطقه قادر است جایگاه واقعی خود را بیابد.

به این مسایل، این نکته را نیز باید افزود که به‌رغم سرمایه‌گذاری‌های اخیر چین در کشورهای آسیای مرکزی، این کشور نتوانسته امکانات کاری خوبی در این منطقه به وجود بیاورد. شاید به این دلیل که چین در موسسات و کارخانجاتی که در این منطقه تاسیس کرده فقط از نیروی کار چینی استفاده کرده و این سیاست مورد رضایت این کشورها قرار نگرفته است. بنابراین کشورهای اتحادیه اروپا با یک سیاست درست و مثبت، قادر هستند جایگاه مناسب‌تری را در بازار کشورهای آسیای مرکزی کسب کنند.

مساله دیگر، تامین امنیت و ثبات در منطقه آسیای میانه است. به نظر بعضی از صاحب‌نظران غربی، در خصوص استقرار دموکراسی، جامعه مدنی و همچنین احترام به حقوق بشر در کشورهای آسیای مرکزی، انتظارات اتحادیه اروپا برآورده نشده است. ولی مقامات اروپایی تاکید می‌کنند که از طریق توسعه روابط اقتصادی می‌توان زمینه را برای تغییرات اجتماعی و سیاسی فراهم ساخت.

← وابستگی متقابل آمریکا و اتحادیه اروپا →

اتحادیه اروپا و آمریکا به شکل فزاینده‌ای به یکدیگر وابستگی متقابل دارند، به طوری که در حال حاضر ایالات متحده ۲۰ درصد از مجموع صادرات و واردات اتحادیه اروپا را در اختیار خود دارد. اتحادیه‌ی اروپا نیز ۱۸ درصد واردات آمریکا و ۲۰ درصد صادرات این کشور را بر دوش می‌کشد. همچنین ۵۰ درصد کل سرمایه‌گذاری‌های اتحادیه اروپا از ایالات متحده تامین می‌شود، در حالی که حدود ۶۰ درصد سرمایه‌گذاری خارجی انجام شده در آمریکا از جانب اروپایی‌ها است که البته از سال ۱۹۹۶ به این طرف، سه برابر شده است. ارزش سهام آمریکا در اتحادیه اروپا نیز بیش از ۴۰۰ میلیارد دلار می‌باشد که بیانگر حدود ۶۰ درصد کل دیون اتحادیه اروپا است. طی سال‌های گذشته، میزان صادرات آمریکا به ۲۵ عضو اتحادیه اروپا، روند صعودی ملایمی را طی کرده و در سال ۲۰۰۴، مجموعاً به ۱۷۲/۹ میلیارد دلار رسیده است. اما واردات آمریکا از اتحادیه اروپا، رقمی به مراتب بیشتر و رشدی چشمگیرتر داشته است. صادرات اروپایی‌ها به این کشور از حدود ۱۶۰ میلیارد دلار در اواخر دهه ۹۰، به حدود ۳۰۰ میلیارد دلار در زمان حال رسیده است.

آنچه که اکنون مهم به نظر می‌رسد، آن است که در این میان، خاورمیانه در آینده، در زمینه عرضه گاز، نقش

کلیدی را بازی می‌کند. این منطقه با داشتن ۷۲ تریلیون مترمکعب گاز طبیعی، حدود ۴۰ درصد از کل ذخایر گازی اثبات شده در جهان را در خود جای داده است. اما تولیدات گازی این منطقه از ۲۴۵ میلیارد مترمکعب در سال و یا ۱۰ درصد از کل تولید گاز در جهان، فراتر نمی‌رود. این بدان معناست که با توجه به حجم عظیم ذخایر گازی در خاورمیانه، میزان تولیدات گازی این منطقه در سطح پایینی است.

با این حال، نباید فراموش کرد که با توجه به جو سیاسی حاکم بر فضای روسیه و کشورهای همجوار، تنها گاز خاورمیانه می‌تواند تا اندازه‌ای مشکل انرژی اروپا را حل کند. و این در واقع، حقیقتی است که بر همگان مشهود است.

البته پروژه‌های عظیمی در زمینه بهره‌برداری از منابع گازی در خاورمیانه، به ویژه در قطر به منظور افزایش ظرفیت تولید به اجرا در خواهد آمد که این امر نیازمند سرمایه‌گذاری‌های بزرگی است.

به عنوان بخشی از برنامه کشورهای منطقه، به منظور تنوع بخشیدن به اقتصاد این کشورها، انجام پروژه‌هایی در زمینه مایع‌سازی گاز و پتروشیمی در دست اجرا است. همچنین برای تامین سوخت نیروگاه‌های برق و کارخانه‌های ذوب آلومینیوم، به مقادیر بیشتری گاز نیاز است.

این در حالی است که کارشناسان اقتصادی در جهان بر این باورند که روند عملیات اجرایی در بخش گاز منطقه، هنوز هم پایین است و این امر سبب ایجاد عدم توازن میان سطح تولید و حجم ذخایر گاز بازیافتی می‌شود. حل این مساله نیازمند سرمایه‌گذاری بیشتر در این بخش است که تحقق این امر نه تنها سبب مرتفع شدن نیاز داخلی کشورهای منطقه به گاز، بلکه موجب تامین نیاز جهانی و تنوع صادرات می‌شود.

با این حال، جغرافیای سیاسی کشورهای منطقه‌ی خاورمیانه به گونه‌ای است که شاید کشورهای اروپایی این مسیر را نیز چندان امن نبینند. ولی از آن جایی که این منطقه و به ویژه ایران، در حال حاضر تنها مامن اتحادیه اروپا برای تامین گاز مورد نیاز خود است، راه چاره‌ای برای این کشورها باقی نمانده است. بررسی آمارگونه میزان ذخایر گازی برخی از این کشورها، موید این مطلب است: آمار نشان می‌دهد که ذخایر گازی امارات در حدود ۶ تریلیون متر مکعب بوده است که با این میزان ذخایر، در جایگاه پنجم در دنیا پس از روسیه، ایران، قطر و عربستان سعودی قرار دارد.

در زمینه گاز طبیعی مایع (ال ان جی)، امارات با داشتن شرکت سرمایه‌گذاری «ال ان جی»، شرکت مایع‌سازی گاز ابوظبی (اد گاز)، که سالانه حدود ۱۰ میلیون تن گاز برای شرکت ژاپنی «تپکو» تولید می‌کند، دومین تولیدکننده گاز در میان کشورهای عربی پس از قطر است.

قطر با داشتن ۲۵ تریلیون مترمکعب ذخایر گازی، در حدود ۱۸ میلیون تن «ال ان جی» در سال تولید می‌کند و قرار است که میزان تولیداتش در سال ۲۰۱۰، با توجه به پیگیری پروژه‌های عظیم با مشارکت شرکای خارجی در میدان گازی شمال، بزرگترین میدان گاز طبیعی در دنیا، به ۳۵ میلیون تن در سال برسد.

عمان، یکی دیگر از کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس، حدود ۶ میلیارد دلار صرف اجرای پروژه‌های «ال ان جی» کرده است و در نظر دارد که ظرفیت تولید گاز خود را با ۵۰ درصد افزایش به ۹ میلیون تن برساند.

عربستان سعودی نیز با داشتن حوزه‌های عظیم نفتی در جهان، انجام برنامه عظیمی را برای به کارگیری از ذخایر گازی‌اش شروع کرده است. عربستان یک قرارداد به ارزش ۲ میلیارد دلار را به کنسرسیومی به رهبری «شل» اعطا کرده است و قرارداد دیگری نیز با یک گروه متشکل از شرکت‌های ایتالیایی، روسی و چینی منعقد کرده است.

قراردادهای دیگری نیز قرار است که در آینده نزدیک به امضا برسد که میزان مبالغ سرمایه‌گذاری در آنها، حدود ۲۰ میلیارد دلار خواهد بود.

ذخایر گازی کویت و عراق هر یک حدود ۲/۵ تریلیون متر مکعب است که بیشتر آنها دارای گاز همراه است که هنوز مورد استفاده قرار نگرفته است. در این میان، ایران با برخورداری از ۲۶ تریلیون مترمکعب گاز، دارای بزرگترین ذخایر گازی در منطقه است. این کشور از نظر دارا بودن ذخایر گازی، در جایگاه دوم پس از روسیه قرار دارد که میزان ذخایر گازی‌اش بالغ بر ۴۸ تریلیون مترمکعب است. به گفته‌ی یکی از نمایندگان شرکت‌های خارجی در خصوص فرصت‌های موجود در بازار نفت و گاز ایران، این کشور بهترین بازار خاورمیانه است و شرکت‌های خارجی نیز به خوبی از این موضوع آگاه هستند.

این در حالی است که به دلیل جوان بودن نسبی حوزه‌های نفتی خاورمیانه، و در نتیجه نیاز کمتر به تکنولوژی پیشرفته و هزینه‌های سنگین استخراج، شرکت‌های چند ملیتی در این منطقه با رقابت شرکت‌های ملی کشورهای نفتی روبه‌رو هستند.

اینک باید ایران با استفاده از موقعیت پیش آمده در منطقه‌ی قفقاز، با هوشیاری کامل، طرح سوآپ نفت را در این منطقه به طور کامل بر عهده گیرد. باید تلاش کرد تا سهم صادرات گاز خود در بازارهای جهانی را افزایش دهیم. در این صورت، این جنگ مسلماً به نفع کشورهای خاورمیانه تمام خواهد شد.